

Kırk merak

Şiraz

SERHAT ÖZTÜRK

♥can

Serhat Öztürk

ŞİR AZ

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Şubat 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Düzeltili: Burçak Başpınar, Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaası

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16, Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-3168-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

ŞİR AZ

Serhat Öztürk

♥can

Nurhan Akkoç'un anısına

“Seyyahlar
kendi yolculuklarını anlatırlar, sizinkini değil.
Basılacak sağlam yerleri saklamaz buz.
Kayaları okuyun. Onların sözü yaşar.
Ve zirvede?
Durursunuz.
Derler ki buradan görülebilirmiş
Şehir.
Bilmiyorum.”

Ursula K. Le Guin

İçindekiler

“Bir kuş kafesini aramaya çıkmış”	15
“Kapalıçarşı, kapalıkuğu”	35
Persepolis	52
Cennet Bahçesi	70
Hafız’ın kabri	87
Aynalar	99
Gelenekten geleceğe	112
“Ölümden önce bir hayat vardır”	127
40. Oda’nın boşluğunda	140
Şiraz modernleşmesi	147
Banko Haft Khan	157
Gölgeye	170
Kaynakça	183
Kronoloji	186

“Bir kuş kafesini aramaya çıkmış”

Bu yolculuğu 2014'ün Mart ayında planlamış ve uçak biletlerimizi de almıştık. Yer ayırtma konusunda ise herhangi bir endişe duymamıştık doğrusu. Mart ayında Şiraz ne kadar dolu olabilirdi ki? İki hafta kala, Şiraz'da otel aramaya başladığımda, bunun öncelikli soru olmadığını acı biçimde öğrendim. Dünyayla bağları olmayan bir ülkeye ulaşmaya çalışıyordum. Booking çalışmıyordu, TripAdvisor'da bazı yerlerle ilgili yorumlar vardı ama hepsi o kadar, bu kanaldan da herhangi bir otele ulaşmanın imkânı yoktu. Uzun çabalardan sonra internette bulabildiğim tek Şiraz otelleri sitesi baştan aşağı Farsçaydı. Çaresizdik. Sonunda, merkezi Beykoz civarında olduğu söylenen, aracı bir şirketle bağlantı kurduk. Telefondaki adam, o tarihte Nevruz olduğunu ve bu törenler için gerek İran'ın içinden gerekse Basra Körfezi ülkelerinden çok sayıda insanın Şiraz'a gittiğini, zaten otel sayısı da çok olmadığı için yer bulmanın bir hayli güç olduğunu söyledi. Yine de bir şeyler ayarlamaya çalışacaklardı. Yanıt bir hafta sonra, ısrarlı aramalarım sonucunda geldi: Bulabildikleri tek boş oda bir kral daire-siydi ve geceliği 320 dolardı. Kahvaltı dahil!

Teşekkür edip Türk Hava Yolları'nı aradık ve biraz fark verip yolculuğumuzu kasım ayına erteledik. Yaz

geçti! Ekim sonu İstanbul'a döndüğümüzde, kaçınılmaz olarak Şiraz otelleri bahsine geri döndük. Zaman daralıyordu ama bir otelde bırakın yer ayırtmayı, henüz teması bile geçememiştik. Mail'ler bir kara deliğin içinde yok oluyorlardı sanki. Belki de yurtdışından gelen mail'ler otomatik sansürleniyordu. Çünkü daha sonra Şiraz'da, otelin lobisinde oturup internete bağlandığımız akşamlarda birçok sayfanın görüldüğünü ama bağlantılarının hiçbir gerekçe gösterilmeksizin ulaşılmaz olduğunu fark edecektik. Telefonlar ise uzun uzun çalıyor ama açılmıyordu. "Alan kodunu mu yanlış girdik?" "Peki ya şehrin kodu yanlışsa, orada o 1 tuşlanıyor mu, yoksa?.."

Bu arada, o mahut soru da giderek daha sık karşımıza çıkıyordu: "Neden Şiraz?"

Daha önce Halep'e giderken de benzer bir durumla karşılaşmıştık açıkçası ama o zaman soru, "Gidecek yer mi bulamadınız?" şeklinde formüle ediliyordu. Bu kez İran'a gitmemiz değildi sorgulanan, hatta tercihimizi yerinde bulanların sayısı da bir hayli artmıştı. Onlar daha çok, "Neden Şiraz?"ı öğrenmek istiyorlardı. Bana kalırsa sorunun açılımı şöyle bir şeydi: İsfahan dururken neden Şiraz? "Peki sonrasında da mı İsfahan yok?" "Ya Tahran? Tebriz? Nassı yani!"

İran'a gidip de sekiz gün boyunca Şiraz'da kalmanın ve dahi başka bir yere adım atmamanın sadece Türkiye'de değil İran'da da hatırı sayılır bir tuhafılık olduğunu, kentteki dördüncü ya da beşinci günümüzde, bindiğimiz bir taksi şoförü şaşkınlığını benzer bir biçimde dile getirdiğinde anladık. Bir gece taksisi değildi bu; ama adam rahatlıkla Jarmusch'un karakterlerinden biri olabilirdi.

Cihannüma Bahçesi'nden Kuran Kapısı tarafına yürümüş oradan aşağıdaki dört yol ağzına kadar inmiş ve arabalardan başka pek kimsenin olmadığı şehir çeperindeki bu güzergâhta Sibel'in hanidir arayıp da bulamadığı

Şiraz'a özgü o tuhaf dondurmaya rastlamıştık: *Pellude*. Kıyma makinesinden çıkmış gibi görünüyordu, tadı da bir şeye benzemediğinden birkaç kaşık sonra kalanını çöpe atmış ve tam o sıra aşağıdan gelen bir taksiye el etmiştik.

Taksici gözlüklü, kirli sakallı, 60 yaşlarında bir adamdı. Taksi, Şiraz'dakilerin yüzde doksanı gibi kelimenin tam manasıyla dökülüyordu. Tedbirli turistler gibi binmeden kaç para ödeyeceğimizi sorduk. Bir süre düşündü şoför, sonra cevap vermek yerine eliyle binin işareti yaptı. Bizde sanki soruyu soran biz değilmişiz gibi bindik.

Kentin en lüks mağazalarının olduğu söylenen Settar Han Bulvarı'na gidiyorduk. Çok nadirattan bir şey, şoförümüz çat pat da olsa İngilizce biliyordu. Yine de Settar Han telaffuzu üzerinde anlaşmak bir miktar zamanımızı aldı. Sonrasında ilk soru doğal olarak nereden geldiğimizdi. Türkiye cevabı üzerine kaçınılmaz ikinci soru geldi: Müslüman mısınız? Kafa kâğıdımızda öyle yazıyordu ve burası başka bir tartışmaya girmek için uygun bir yer olarak gözüküyordu açıkçası. Böylece çoluk çocuk faslına geçmiş olduk, orada da anlatacak bir şeyimiz yoktu. Ama şoför bizimle sohbete kararlıydı belli ki: "Dünyanın en güzel şehri neresi biliyor musunuz?" diye sordu. "Değişir," diye sesli düşünüyordum, "nereden baktığına bağlı." Sibel işi uzatmadan, "Sen biliyor musun?" diye sordu.

"Dokuz yıl önce," dedi adam "taksime sizin gibi bir çift binmişti ve onlar bana bu soruyu sormuştu ve bilememiştim."

Meğer yanıt Kabe imiş. Tabii ki!

"Gittin mi hiç?" dedik.

"İki kez," dedi.

"Hacısın yani?"

"Onu Allah bilir."

Kısa bir sessizlik oldu. Bir süre camdan dışarı bakarak yol aldık.

Sonra Hacı, “İran’da başka nereleri gördünüz?” diye sordu.

Bir tek Şiraz, yanıtını alınca buradan nereye gideceğimizi öğrenmek istedi. Bir tek Şiraz’ı görmeye geldiğimizi söyledik.

Yüzünde gerçek bir şaşkınlık ifadesi belirdi ve derin bir sessizliğe gömüldü. Neden sonra konuşmaya başladığında şunları söyledi:

“Yani siz memleketinize döndüğünüzde, tanıdıklarınıza, binlerce kilometreyi Şiraz’da bir taksiciye sekiz bin tümen vermek için gittiğinizi mi söyleceksiniz?”

Hep beraber güldük. Espriyle karışık taksiciye vereceğimiz fiyatı da öğrenmiştik, fiyat gayet uygundu. Neden gülmeyelim ki!

Ama Hacı’nın şaşkınlığı hâlâ geçmiş değildi. Birkaç kez tekrarladı bu söylediğini. Bir süre sonra öyle oldu ki, sanki gerçekten de Şiraz’da görülecek hiçbir şey yokmuş da, biz Hacı’ya sekiz bin tümen vermek için kalkıp buralara kadar gelmişiz gibi oldu. Bunca yolu bir tek Şiraz için gelmiş olmamızı aklı almıyor gibiydi, yine de bir Şirazlı olarak gururu okşanmıştı belli ki. Taksiden inerken verdiğimiz sekiz bin tümenin iki binini iade etti.

Şiraz çok uzun yıllar önce İsfahan’ın gölgesinde kalmaya başlamıştı. Safeviler, 15. ve 16. yüzyılda İran kültürünün merkezi konumunda bulunan bu Pers kentini unutulmuş iterek ondan daha iyisini kurmak için saraylarını İsfahan’a taşımışlardı. Şiraz’ın görkemli minyatür, tezhip ve hat sanatçıları, mimarları ve müzisyenleri paranın ve gücün peşi sıra hareketlenmişlerdi doğal olarak. Altın çağını çoktan geride bırakmış bir kentten söz edi-

yorduk. Yine de İran'ı İran yapan kültürel değerlerin başlangıç noktası orasıydı. Hafız'ın ve Sadi'nin kabri oradaydı. Minyatür sanatı doruk noktalarından birine orada varmıştı. Dünyanın ilk büyük hükümdarlığını kuranların saraylarından artakalanlar kaya mezarlar, Pasargad ve Persepolis, Şiraz'daydı. Her ne kadar şehir çok daha genç olsa da Şiraz'a gitmek 2.500 yıllık Pers tarihine doğru gitmek anlamını taşıyordu. Kyros'un, Darius'un ve Büyük İskender'in gezindiği topraklarda dolaşmak. Bir yanıla Şiraz kurulmadan önceki Şiraz'dı beni çeken.

Sonra şu gölge meselesi vardı. Son bir yıldır yaptığım bütün okumalar gölgelerle dolu bir kenti imliyordu zihnimde. Giderek Şiraz ve gölge, şehri görmememe rağmen birbirinden ayrılmaz tek yumurta ikizleri gibi olmuşlardı. 150 yıl önce buradan geçen Loti kenti nitelerken "gölgelerden" bahsetmişti. Şiraz'da dolaşmanın dünyadaki gölgemiz ve kendi gölgem üzerine düşünmek açısından iyi olacağı yolundaki bir hisle doluydum. O sırada tam farkında olmasam da, Rembrandt'ın *A Man Seated reading at a Table in a Lofty Room* tablosundaki gibi bir imge birikmiş belli ki kafamda, döndükten sonra anladım. Ama buna daha sonra döneriz.

Atatürk Havalimanı, bir havalimanından çok içinden uçağa da binebileceğiniz bir alışveriş merkezini andırıyordu. Sibel'le uçağa bineceğimiz kapının önünde buluşmak üzere ayrıldık; o kozmetiklerin olduğu reyona yöneldi ben de içkilerin olduğu tarafa gittim. Tabii daha çok yalanmak için. Çünkü İran'a içkiyle gidemeyeceğimiz gayet açıktı. Neyse ki tadımlık Asbach Uralt şişeleri çıktı karşıma. Kapaklarının üzerine geçirilmiş plastik bardakçılılarıyla yolculuk için ideal görünüyordular. İki şişe aldım ve birini hemen tükettim. Diğerini uçakta pay-

laştık. Böylece büyük perhiz öncesi nefsimizi köreltmış oluyorduk.

Kuleden havalanma izni alabilmek için yarım saat kadar pistin bir yerlerinde oyalandıktan sonra nihayet uçak kalktı ve üç buçuk saatlik yolculuktan sonra, sabaha karşı, yerel saatle 03.30'da Şiraz Havalimanı'na indik. Uçakla peron arasındaki yolu bir otobüsün içinde orta yaşın üstünde Danimarkalılarından oluşan bir kabileyle geçtik. Erkekler sakindi, kadınlar ise başlarının yeterince örtünüp örtünmediği ve daha da önemlisi örtündükleri şeyin yakışıp yakışmadığını anlamanın telaşı içindeydiler. Ortada bizimkinden başka bir uçak görünmüyordu. Otobüs gelip peronun önünde durdu, biz dışarıdan içeride loş bir ışığın olduğu boş salonu görebiliyorduk, otobüs çalışır vaziyette peronun önünde bekliyordu. Kapıların açılmasını bekliyorduk ama hiçbir şey olmuyordu. Neden sonra karanlığın içinden yürüyerek bir asker geldi. Sanki çok doğal bir şeymiş gibi peronun giriş kapısına takılı asma kilidi cebinden çıkardığı anahtarla açtı, belli ki aynı anahtar otobüsün kapılarını da açıyordu ve biz taze taze açılmış Şiraz Uluslararası Havalimanı'ndan içeri girdik.

Yeşilköy Havaalanı'nın 1970'lerdeki halini andırıyordu burası. Aslında rahatlıkla 2014 Nazilli Otobüs Terminali'ni andırdığı da söylenebilirdi. Bu duyguyu pekiştiren temel olgu gözünüzün görebildiği her yere yapılandırılmış renk bulamacı halindeki "turistik" afişlerdi. Bunlar insanın üzerine abanan arabesk bir renk cümbüşüyle süslenmiş, grotesk afişlerdi. Acayip fontlar, o fontların üzerine iki-üç kat giydirilmiş tuhaf renkler ve gölgeler; patlayan dekupeler arasında tanıtılmak istenen turistik alanın fotoğrafı (Persepolis, Hafız Türbesi, Kerim Han Kalesi vs.) kompozisyonun içinde süt dökmüş kedi gibi kalıyorlardı.

Cami ve pazarın konumları et ve tırnak deyişini anımsatıyordu bana. Hani, taşradan kente gelmiş ailelerde kan bağı en değerli şey olarak muhafaza edilmeye çalışılır ya. Oysa zaman içinde herkes birbirine girer, kardeşin kardeşe yapmadığı rezillik kalmaz...

Serhat Öztürk'ün Halep, Selanik ve Tiflis üzerine yazdığı kitapları okuyanlar bilir; Öztürk, gezi yazısını "edebiyat" seviyesine çıkararak ender kalemlerimizden biridir. Dolaştığı kenti fotoğraflamakla kalmaz, ara sokaklara girer, orada oluşan yaşamın ruhunu yakalamaya çalışır. Bunu da gerçek, kalıcı bir "yazı"ya dönüştürür.

Yeni menzilimiz Şiraz. Doğu'nun bu kadim kenti, bir yerleşim alanı olmaktan öte, Doğu'nun ruhunu işleyen bir düşünce ve edebiyat merkezi. Büyük yapıtların ortaya çıktığı bir kaynak. Ama acaba kendisi o kültürün ne kadar farkında? Serhat Öztürk'ün anı, anlatı, söyleşi lezzeti taşıyan kalemine kapılabilir, bitmesin isteyebilirsiniz, bizden söylemesi...

